

УДК 336.1

М.М. Забаштанський, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

М.Н. Забаштанский, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

УПРАВЛЕНИЕ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ КОНЦЕССИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Maksym Zabashtskyi, PhD in Economics

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

MANAGEMENT OF CONCESSION ACTIVITIES CASH FLOWS

Досліджено особливості управління грошовими потоками концесійних об'єктів та визначена їх роль у формуванні концесійної програми. Доведено економічну необхідність оптимізації джерел фінансового забезпечення концесійної діяльності та встановлені основні причини її низької активності на території України.

Ключові слова: грошові потоки, фінансове забезпечення, концесії, концесійна програма, концесійна діяльність.

Исследованы особенности управления денежными потоками концессионных объектов и определена их роль в формировании концессионной программы. Доказана экономическая необходимость оптимизации источников финансового обеспечения концессионной деятельности и установлены основные причины ее низкой активности на территории Украины.

Ключевые слова: денежные потоки, финансовое обеспечение, концессии, концессионная программа, концессионная деятельность.

The features of the cash flows of concession facilities and determined their role in the formation of the concession program. Proven economic need to optimize sources of financial support concession and the main reasons for the low activity of the concession in the territory of Ukraine.

Key words: cash flows, financial provigion, concessions, concession application, concession activities.

Постановка проблеми. Прискорений розвиток глобалізаційних процесів, поступова інтеграція України до розвинутого європейського простору зумовлює виникнення багатьох питань, пов'язаних з забезпеченням ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. Особлива увага за таких умов приділяється саме державному сектору економіки, оскільки суб'єктами господарювання цього сектору здійснюється реалізація значної частини гарантованих державою соціальних стандартів та монопольних послуг, спрямованих на життєзабезпечення суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з головних перешкод ефективного функціонування більшості галузей вітчизняної економіки залишається відсутність достатніх обсягів фінансування, що в першу чергу зумовлено низькою результативністю їх власної фінансово-господарської діяльності, а також високою вартістю позикових фінансових ресурсів. Фінансове забезпечення державного сектору економіки, крім вищезазначених причин, ускладнюється також і обмеженістю бюджетного фінансування, що спричиняє поступове накопичення не лише фінансових потреб, але і спричиняє акумуляцію морального та технічного зношення їх основних засобів. Відновити технічне становище галузей державного сектору економіки, створити необхідне фінансове підґрунтя для забезпечення результативності його фінансово-господарської діяльності нині вдається можливим у разі запровадження концесій. Питанням активізації концесійної діяльності присвячені наукові праці багатьох учених-економістів, зокрема М. Богуславського, Ю.С. Вдовенко, Ж.В. Голодової, К.В. Іоненко, Л.О. Коваленко, С.В. Онишко та інших. Проте значна частина питань щодо підвищення ефективності управління грошовими потоками у процесі здійснення концесійної діяльності потребують подальшого вивчення та дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізовані наукові джерела дають підставу зробити висновок, що питання фінансового забезпечення концесійної діяльності, ефективного управління її грошовими потоками залишаються

недостатньо дослідженими та висвітленими в науково-практичній літературі та потребують науково-методичного опису й обґрунтування в контексті стратегічного розвитку економіки України.

Мета статті. Метою цього дослідження є вивчення сутності та значення ефективного управління грошовими потоками у процесі організації та здійснення концесійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В умовах значного зростання обсягів дефіциту Державного бюджету України, накопичення обсягів внутрішнього та зовнішнього державного боргу, низької результативності функціонування об'єктів державної та комунальної власності постає потреба запровадження новітніх підходів до управління державним та комунальним майном. Проте в умовах обмеженості фінансових ресурсів, а також з урахуванням специфіки функціонування державних та комунальних суб'єктів господарювання реалізувати ці підходи можливо лише на умовах концесії.

На сьогодні концесія успішно діє в багатьох країнах у всьому світі, зокрема лідерами є Франція, Німеччина, Великобританія, Італія та США. У Франції сьогодні вся система газопостачання та комунального обслуговування працює на концесійному механізмі. У Буенос-Айресі до залучення концесіонерів тільки 70 % населення мало доступ до послуг центрального водопостачання і тільки 58 % до послуг каналізації. У результаті ж передачі системи водопостачання в концесію були досягнуті такі результати: значно зменшилися тарифи, виробництво питної води збільшилося на 39 %, мережі водопостачання були розширені на 27 %, а каналізаційні – на 19 %, оплата рахунків становила більше 90 % (до концесії – менше 80 %) [3]. Проте результативність функціонування концесійного об'єкта досягається за умови створення його належного фінансового забезпечення, а також ефективного управління наявними грошовими потоками.

У сучасних теоретичних розробках вітчизняні та зарубіжні науковці значну увагу приділяють питанням сутності грошових потоків, оскільки останні є матеріальною основою фінансового менеджменту на макро- та мікрорівнях національної економіки. Проблеми становлення системи управління грошовими потоками, їх сутності та ролі у фінансовому забезпеченні суб'єктів господарювання досліджуються у працях багатьох науковців.

І.А. Бланк розглядає грошовий потік як сукупність рознесених у часі протягом певного періоду надходжень та виплат грошових засобів, що створюються господарською діяльністю та пов'язані з чинниками часу, ризику та ліквідності [1].

Р.А. Слав'юк розглядає грошові потоки в контексті грошових розрахунків підприємства як їх частину, що нівелює їх значимість як самостійного поняття. Саме ж поняття «грошові потоки» розглядається як надходження та вибуття грошових коштів підприємства.

В.М. Гриньова та В.О. Коюда також розглядають грошові потоки підприємства в аспекті грошових надходжень підприємства (представлені, насамперед, виручкою від реалізації та отриманими кредитними ресурсами).

Ю. Брігхем та Л. Гапенські визначають грошовий потік як чисті грошові кошти, що надходять до фірми або витрачаються нею протягом операційного циклу. Отже, грошовий потік визначається через збільшення чистого доходу на суму амортизаційних відрахувань, що не враховує результатів фінансової діяльності, яка пов'язана не з доходом від операційної діяльності, а безпосередньо з його чистим прибутком [5].

О.О. Терещенко розглядає грошові потоки як внутрішнє джерело фінансової стабілізації, через збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків, що спрямовується на зростання платоспроможності підприємства. Крім того, грошовий потік, а саме чистий грошовий потік від операційної діяльності, визначається як критерій внутрішнього потенціалу фінансування підприємства й основа для оцінки фінансового стану та кредитоспроможності будь-якого з суб'єктів господарювання [5].

В.І. Арначій узагалі не виокремлює поняття "грошові потоки підприємства", розглядаючи лише грошові надходження підприємств та організацію грошових розрахунків.

О. Кононенко розглядає грошовий потік як індикатор гнучкості підприємства та за сіб взаємоузгодження потенційних потреб з його можливостями [3].

Згідно з П(с)БО № 4 "Звіт про рух грошових коштів" грошові потоки (рух грошових засобів) – це надходження та вибуття грошових ресурсів та їх еквівалентів (кошти в касі та на рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, та короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у певну суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості).

Враховуючи те, що обсяг грошового потоку, з одного боку, виступає індикатором рівня фінансового забезпечення концесійних суб'єктів, а з іншого – є результативним показником ефективності фінансового менеджменту на підприємстві, доцільним є з'ясування сутності поняття грошовий потік концесійного об'єкта. Так, грошовий потік концесійного об'єкта – це профільний динамічний показник руху його грошових коштів у результаті здійснення ним операційної, інвестиційної та фінансової діяльності відповідно до умов концесійної угоди.

Ефективність виробничо-господарської діяльності суб'єктів концесії істотно залежить від їх здатності акумулювати фінансові ресурси, як запоруки не лише виживання, але і їх стабільного функціонування, що зумовлено наявністю постійної різниці між зростаючими потребами в економічних ресурсах та їх обмеженістю. При цьому досягнення ефективної діяльності об'єктів концесії можливе лише за умови реалізації зваженої політики управління грошовими потоками, спрямованої на ефективне використання фінансових ресурсів для задоволення поточних потреб та на чітке визначення їх обсягів, вартості та джерел формування.

Термін "політика" має принаймні два значення – по-перше, це суспільна наука, і по-друге, це особливий вид діяльності на різних рівнях управління економікою.

Рух всіх наявних грошових ресурсів на підприємстві створює відповідний обсяг фінансового забезпечення, а ефективне управління фінансовим забезпеченням суб'єкта концесії дозволяє реалізувати його фінансову стратегію та вплинути на результативність його діяльності.

Політика фінансового забезпечення концесійних об'єктів має спрямовуватись на стабільне надходження у встановлені строки необхідних обсягів фінансових ресурсів, з метою збалансування потреби у наявних фінансових ресурсах.

Політика управління грошовими потоками – це система, яка включає декілька підсистем, а саме: формування фінансових ресурсів, управління фінансовими ресурсами, управління фінансовим станом, кожна з яких, маючи свою специфіку й інструментарій, поєднана з іншими взаємним впливом на кінцевий результат діяльності підприємства та його фінансовий стан (рис. 1).

При визначенні джерел формування фінансових ресурсів концесійних об'єктів окремого дослідження потребує встановлення оптимального співвідношення обсягу і вартості фінансових ресурсів. Визначається розмір власного капіталу та потреба у залученні додаткових фінансових ресурсів, аналізується фінансова структура капіталу та фінансова стійкість підприємства.

Рис. 1. Політика управління грошовими потоками об'єкта концесії

Серед основних принципів управління грошовими потоками під час здійснення концесійної діяльності слід виділити такі:

- збалансованості – забезпечення відповідності між обсягами вхідних та вихідних грошових потоків та їх підпорядкованості єдиним цілям та завданням управління концесійним об'єктом;
- ефективності – визначення та дотримання оптимального залишку грошових коштів концесійного об'єкта з метою підвищення ефективності їх використання;
- інформаційної доступності – формування та актуалізація спеціалізованої інформаційної бази руху грошових коштів, необхідної для організації та здійснення повного фінансового забезпечення фінансово-господарських операцій концесійного об'єкта;
- ліквідності – збалансування вхідних та вихідних грошових потоків концесійного об'єкта з метою ліквідації невідповідностей потреб у фінансуванні наявним обсягам фінансових ресурсів;
- цільового використання коштів – цільове фінансування програми технічного та фінансового оздоровлення концесійного об'єкта відповідно до укладеної концесійної угоди;
- достатності – загальний обсяг грошових коштів, спрямований на фінансове забезпечення функціонування концесійного об'єкта, має відповідати його потребам у фінансуванні;
- варіативності фінансування – постійний пошук додаткових джерел фінансового забезпечення концесійного об'єкта з урахуванням їх вартості та ризику залучення.

Ефективне управління грошовими потоками концесійного об'єкта вимагає розроблення чіткого процесу управління ними. Основні етапи управління грошовими потоками концесійного об'єкта наведені на рис. 2.

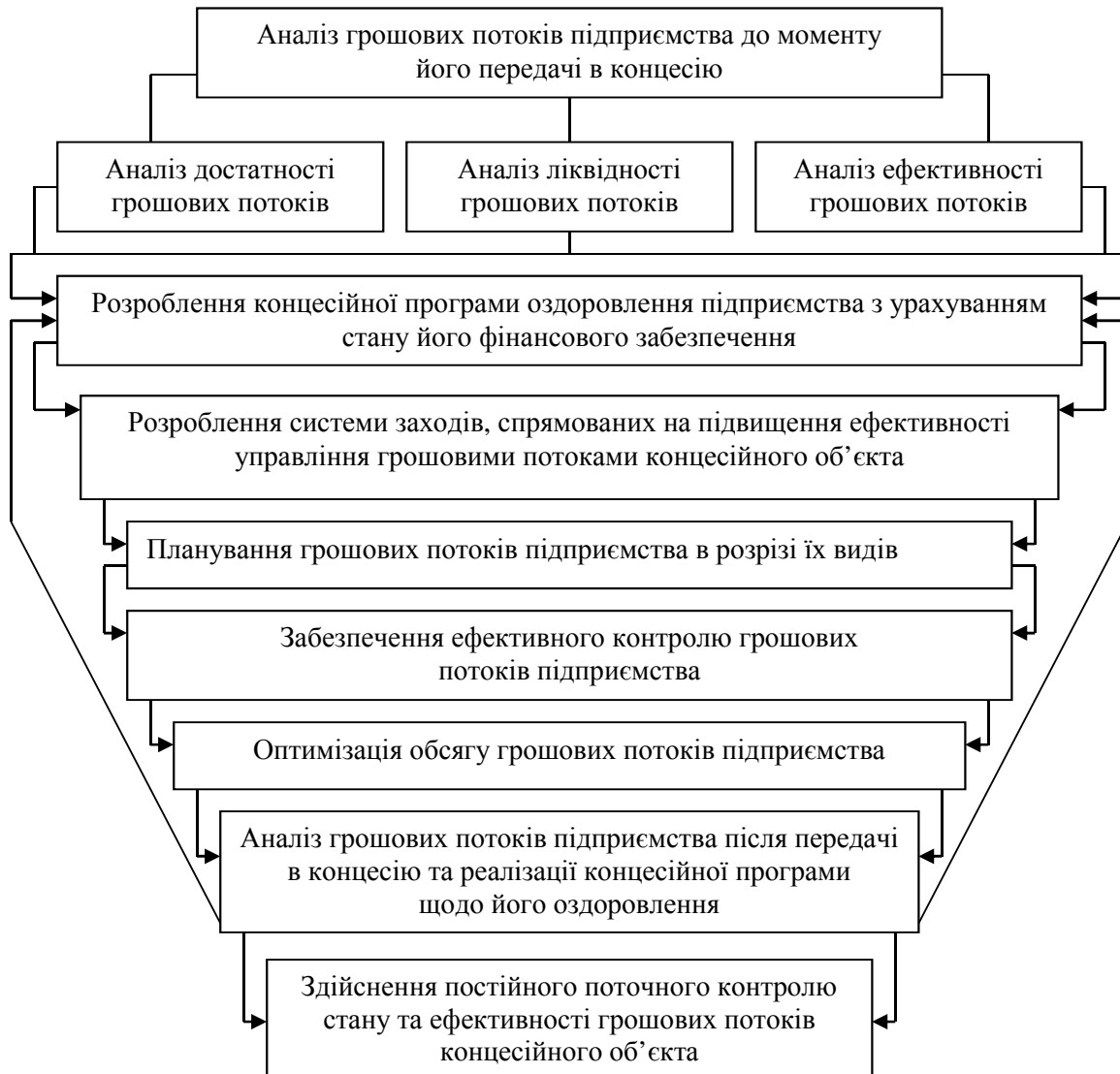

Рис. 2. Основні етапи управління грошовими потоками концесійного об'єкта

Важлива роль у процесі фінансового забезпечення більшості суб'єктів господарювання приділяється управлінню його вартістю. Висока вартість позикових фінансових ресурсів унеможливує їх залучення, безпосередньо впливає на результативність функціонування суб'єктів господарювання, спричиняє зростання ризику вчасного повернення, або неповернення грошових коштів. У зв'язку з цим особлива увага у процесі оптимізації джерел фінансового забезпечення приділяється власним джерелам фінансування. Враховуючи особливості, притаманні концесійним об'єктам, важливим джерелом формування фінансових ресурсів залишаються прибуток та амортизація.

Відповідно до Закону України «Про концесії» нарахування амортизації на наданий у концесію об'єкт здійснюється концесієдавцем чи уповноваженим ним органом. Про суму нарахованих амортизаційних відрахувань концесіонеру повідомляється щоквартально у встановлений договором концесії строк [4]. На суму нарахованих амортизаційних відрахувань (але не більш як на суму концесійної плати) зменшується сума концесійної плати, що підлягає сплаті концесіонером за відповідний період. На суму нарахованих амортизаційних відрахувань, на яку було зменшено суму концесійної плати, концесіонер зобов'язаний у порядку і в строк, встановлені договором концесії, здійснювати погоджені з концесієдавцем роботи щодо поліпшення об'єкта концесії.

Проте, враховуючи наявність значних обсягів зношення основних засобів потенційних концесійних об'єктів, використання амортизаційних відрахувань як джерел їх відновлення буде майже неможливим.

Висновки і пропозиції. Низька ефективність функціонування державного сектору економіки в сучасних умовах, наявність значних обсягів фізичного та морального зношення їх основних засобів, низький рівень інвестиційної привабливості та невідповідність фінансового забезпечення наявним потребам вимагають пошуку нових підходів до управління ними. Саме тому використання концесійних форм управління зазначеними суб'єктами господарювання є важливим та необхідним. Проте, враховуючи наявність значних потреб у фінансовому забезпеченні переважної частини концесійних об'єктів, суттєво актуалізуються питання ефективного управління його грошовими коштами. Саме тому розроблення політики управління грошовими потоками концесійного об'єкта дозволить не лише покращити стан його фінансового забезпечення, а й впливатиме на результативність його фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. *Бланк І. А.* Управління грошовими потоками / І. А. Бланк. – К. : Ніка-Центр, 2007. – 511 с.
2. *Володіна Є.* Ефективне партнерство чи комунальне шахрайство [Електронний ресурс] / Є. Володіна // Україна комунальна. – Режим доступу : <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/jefektivne-partnerstvo-chi-komunalne-shahrajstvo-33397>.
3. *Привалов В.* Деякі аспекти управління грошовими потоками корпорацій / В. Привалов // Економіка і регіон. – 2008. – № 1. – С. 93–103.
4. *Про концесії* [Електронний ресурс] : Закон України від 16 липня 1999 року № 997–XIV. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. *Прушківський В.* Теоретичні і практичні аспекти управління грошовими потоками на підприємстві / В. Прушківський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 3. – С. 36–40.